

KARTA PRZEDMIOTU

Cykl kształcenia od roku akademickiego: 2022-2023

I. Dane podstawowe

Nazwa przedmiotu	Paleografia grecka i łacińska
Nazwa przedmiotu w języku angielskim	Greek and Latin paleography
Kierunek studiów	Filologia klasyczna
Poziom studiów (I, II, jednolite magisterskie)	I
Forma studiów (stacjonarne, niestacjonarne)	Stacjonarne
Dyscyplina	Literaturoznawstwo
Język wykładowy	polski

Koordinator przedmiotu	Dr hab. Konrad Zawadzki
------------------------	-------------------------

Forma zajęć (<i>katalog zamknięty ze słownika</i>)	Liczba godzin	semestr	Punkty ECTS
wykład			2+2
konwersatorium			
ćwiczenia	15+30	V i VI	
laboratorium			
warsztaty			
seminarium			
proseminarium			
lektorat			
praktyki			
zajęcia terenowe			
pracownia dyplomowa			
translatorium			
wizyta studyjna			

Wymagania wstępne	<p>W1 - ukończenie podstawowego kursu języka greckiego (Praktyczna nauka języka greckiego I i II roku).</p> <p>W1 – ukończenie podstawowego kursu języka łacińskiego. W2 - znajomość podstawowych zagadnień materialnej kultury antyku z zakresu historii książki (zwoju), narzędzi piśmienniczych, kultury literackiej, obiegu książki.</p> <p>W3 – posiadanie podstawowej wiedzy z historii starożytnej i Bizancjum.</p>
-------------------	---

II. Cele kształcenia dla przedmiotu

C1 - wprowadzenie pojęć, definicji i podziałów typologicznych z zakresu paleografii greckiej; omówienie pomocy naukowych z zakresu paleografii greckiej; historia paleografii greckiej na

świecie i w Polsce.

C1 – utrwalenie znajomości pojęć, definicji i podziałów typologicznych z zakresu paleografii łacińskiej.

C2 - przedstawienie rozwoju historycznego pisma greckiego; przedstawienie zjawisk paleograficznych (rękopisy, inkunabuły, starodruki itd.) oraz ich znaczenia dla kultury słowa.

C2 – przygotowanie studentów do samodzielnego transkrybowania i odczytywania tekstów oraz inskrypcji łacińskich sporządzonych w omawianych typach skryptów.

C3 – przedstawienie zjawisk paleograficznych takich, jak rękopisy, inkunabuły, starodruki; przedstawienie pomocy naukowych z zakresu paleografii (tablice do nauki pisma, słowniki abrewiatur).

III. Efekty uczenia się dla przedmiotu wraz z odniesieniem do efektów kierunkowych

Symbol	Opis efektu przedmiotowego	Odniesienie do efektu kierunkowego
WIEDZA		
W_01	Student dysponuje ugruntowaną wiedzą na temat typologii zapisu języka greckiego i łacińskiego jej przemian i wpływu kulturowego, jaki wywarły na kultury narodowe epok późniejszych. Rozróżnia materiały i narzędzia pisarskie właściwe dla poszczególnych typów zapisu. Zna dzieje technologii wytwarzania zwoju i kodeksu oraz działalności skrytoriów antycznych. Zna terminologię paleograficzną, periodyzację dziejów pisma w kulturze greckiej i bizantyńskiej oraz dzieje paleografii i kodykologii jako odrębnej dziedziny nauki.	K_W07
W_02	Student zna dzieje rozwoju pisma greckiego oraz jego wpływu na kulturę łacińską i europejską; zna dzieje najważniejszych ośrodków kulturotwórczych antyku greckiego oraz Bizancjum, a także drogi przenikania dzieł greckich do krajów europejskich (w tym historie powstawania najważniejszych kolekcji papirusów); zna dzieje najważniejszych bibliotek świata bizantyńskiego oraz ich rolę w kształtowaniu kultury i nauki Europy.	
W_03	Student potrafi w oparciu o zdobytą w czasie zajęć wiedzę dokonać kodykologicznej analizy starodruku, potrafi wskazać części jego budowy oraz miejsca w starodruku, w jakich powinny znajdować się informacje redakcyjne (stopka, kolofon, kustosz); potrafi także dokonać paleograficznej analizy danego zapisu, z wyróżnieniem głównych cech skryptu i poszczególnych liter; potrafi – w odwołaniu do pomocy naukowych (papierowych i cyfrowych) podać nazwę danego typu zapisu oraz przybliżoną datację.	

IV. Opis przedmiotu/ treści programowe

Praktyczne ćwiczenia z odczytywania wybranych typów pisma: *scriptura capitalis elegans et rustica*; *uncialis*; *antiqua et nova cursiva*; *semiuncialis*; *insularis maiuscula et minuscula*; *carolinga minuscula*; *gothica precissa, quadrata, rotunda, cursiva, bastarda* (w zarysie); *humanistica antiqua*.

1. Informacje wstępne.

1.1. W paleografii nie chodzi o czytanie. Metodologia pracy paleograficznej nad manuskryptami greckimi.

1.2. Historia powstawania światowych kolekcji rękopisów greckich (Sankt Petersburg, Moskwa; Kijów, Lwów, Odessa, Charków; Monachium, Wolfenbüttel; Wiedeń; Paryż; Watykan, Wenecja; Kraków, Wrocław, Warszawa; Londyn).

1.3. Palimpsesty, rozwój pisma książkowego, biblioteki – zagadnienia związane z książką w Bizancjum.

- 1.4. Biblioteka Ławry św. Atanazego na Atosie w okresie od X do XIII wieku.
2. Rozwój pisma greckiego.
- 2.1. Wprowadzenie do paleografii greckiej i tradycji rękopiśmiennej.
- 2.2. Badanie charakterów pisma greckich kodeksów i dokumentów. Związek paleografii z dyplomatyką.
- 2.3. Warsztat kodykologiczny w pracy paleografa.
- 2.4. Książka i kultura książkowa w Bizancjum.
- 2.5. Datacja greckich rękopisów majuskułowych IV- X w.
- 2.6. Datacja greckich rękopisów minuskułowych IX wieku.
- 2.7. Majuskuła studycka czyli Paweł Egipski w rękopisach Moskwy i Paryża.
- 2.8. Chicago-Karachissarska grupa rękopisów greckich.
- 2.9. Nowe spojrzenie na euchologion Vat. Barb. gr. 336.
- 2.10. Grecy pisarze epoki renesansu.
- 2.11. Jan Eugenik i jego „Monodia na upadek Konstantynopola”.
3. Teksty.
- 3.1. Charakter pisma i jego datowanie.
- 3.2. Bizantyjskie autografy.
- 3.3. XII-wieczny rękopis Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum. Codex Matritensis gr. Vitr. 26-2.
- 3.4. Paleografia dokumentów greckich Bractwa Lwowskiego XVII wieku.
- 3.5. Transkrypcja dyplomatyczna wybranych tekstów.

V. Metody realizacji i weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody dydaktyczne <i>(lista wyboru)</i>	Metody weryfikacji <i>(lista wyboru)</i>	Sposoby dokumentacji <i>(lista wyboru)</i>
WIEDZA			
W_01	Wykład konwersatoryjny, Ćwiczenia praktyczne	referat	Protokół / Wydruk / Plik z referatem

W_02 W_03	Analiza tekstu	Kolokwium / Test / Sprawdzian pisemny	Uzupełnione i ocenione kolokwium / Test / Sprawdzian pisemny
--------------	----------------	--	--

VI. Kryteria oceny, wagi...

Ocena niedostateczna

(W) Brak postępów: student nie rozumie powiązań między dziedzinami humanistycznymi, nie wykazuje orientacji w podstawowych metodach badań w zakresie filologii klasycznej, nie zna podstawowych terminów z zakresu paleografii greckiej, nie dostrzega związku między zjawiskami kultury antyku, średniowiecza i renesansu.

(U) student nie potrafi wykorzystać w praktyce pojęć z zakresu paleografii greckiej, nie potrafi korzystać z pomocy naukowych i ma podstawowe problemy z rozpoznaniem i odczytaniem podstawowych typów pisma, nie przygotował referatu na wybrany temat ani nie zabiera głosu w dyskusji, nie potrafi odczytać tekstu rękopiśmiennego w języku greckim, ani dokonać transkrypcji dyplomatycznej.

Ocena dostateczna

(W) postępy na poziomie wystarczającym: student rozumie podstawowe powiązania między dziedzinami humanistycznymi, rozumie znaczenie badań edytorskich i paleograficznych dla filologii klasycznej, zna podstawowe terminy z zakresu paleografii greckiej, potrafi dostrzec zasadnicze powiązania między zjawiskami kultury antyku, średniowiecza i renesansu.

(U) student prawidłowo nazywa podstawowe zjawiska z zakresu paleografii greckiej, korzysta z pomocy naukowych i rozpoznaje omówione typy pisma, w wystarczającym zakresie potrafi odczytać omówione typy pisma, student przygotował referat na wybrany temat w sposób niewystarczający lub z błędnym wykorzystaniem materiałów, student przejawia znikomą aktywność w czasie zajęć, student potrafi w stopniu podstawowym odczytać tekst rękopiśmienny w języku greckim i dokonać transkrypcji dyplomatycznej.

Ocena dobra

(W) postępy zadowalający: student biegle orientuje się w podstawowych powiązaniach między dziedzinami humanistycznymi, rozumie znaczenie badań edytorskich i paleograficznych dla filologii klasycznej, zna podstawowe terminy z zakresu paleografii greckiej, potrafi dostrzec liczne powiązania między zjawiskami kultury antyku, średniowiecza i renesansu.

(U) student prawidłowo nazywa szeroką gamę zjawisk z zakresu paleografii greckiej, systematycznie i biegle korzysta z pomocy naukowych i rozpoznaje omówione typy pisma, w zadowalającym zakresie potrafi odczytać omówione typy pisma, przygotował referat na wybrany temat w sposób zadowalający z właściwym wykorzystaniem materiałów, student podejmuje dyskusję z kolegami i prowadzącym w czasie zajęć, student potrafi właściwie odczytać tekst rękopiśmienny w języku greckim i dokonuje jego transkrypcji dyplomatycznej.

Ocena bardzo dobra

(W) postępy godne uznania: student biegle orientuje się w podstawowych powiązaniach między dziedzinami humanistycznymi, rozumie znaczenie badań edytorskich i paleograficznych dla filologii klasycznej, zna terminologię z zakresu paleografii greckiej, potrafi dostrzec liczne powiązania między zjawiskami kultury antyku, średniowiecza i renesansu.

(U) student prawidłowo nazywa szeroką gamę zjawisk z zakresu paleografii greckiej, systematycznie i biegle korzysta z pomocy naukowych i rozpoznaje omówione typy pisma, w stopniu godnym uznania potrafi odczytać omówione typy pisma, student przygotował referat na wybrany samodzielnie temat z właściwym wykorzystaniem materiałów podstawowych i dodatkowych, student samodzielnie stawia problemy w dyskusji, student potrafi biegle odczytać tekst rękopiśmienny w języku greckim i dokonuje jego właściwej transkrypcji dyplomatycznej.

VII. Obciążenie pracą studenta

Forma aktywności studenta	Liczba godzin
Liczba godzin kontaktowych z nauczycielem	45
Liczba godzin indywidualnej pracy studenta	90

VIII. Literatura**Literatura podstawowa grecka**

- Atsalos B. and N. Tsironis (eds), Proceedings of the 6th International Symposium on Greek Palaeography, Drama, 21-27 September 2003, 3 vols (Athens, 2008).
- Barbour R., Greek Literary Hands, A.D. 400-1600 (Oxford, 1981). Bibliographical Essay'
- Bravo Garcia A. and I. Perez Martin (eds), The Legacy of Bernard de Montfaucon: Three Hundred Years of Studies on Greek Handwriting. Proceedings of the Seventh International Colloquium of Greek Palaeography (Madrid-Salamanca, 15-20 September 2008) (Turnhout, 2010).
- Canart P., Paleografia e codicologia greca. Una rassegna bibliografica, Littera Antiqua, 7 (Vatican City, 1991).
- Cavallo G., G. de Gregorio and M. Maniaci (eds), Scritture, libri e testi nelle aree provinciali di Bisanzio. Atti del seminario di Erice, 18-25 settembre 1988 (Spoleto, 1991).
- Devreesse R., Introduction à l'étude des manuscrits grecs (Paris, 1954).
- Easterling P. and C. Handley eds., Greek Scripts: an Illustrated Introduction (London 2001).
- Gardthausen V., Griechische Palaeographie (Leipzig, 1879; repr. 1978).
- Gaul N., 'The Manuscript Tradition', in E. Bakker (ed.), Companion to the Ancient Greek Language (Malden, Mass.: Wiley-Blackwell, 2010), 69-82.
- Groningen B.A. van, Short Manual of Greek Palaeography (Leiden, 1967).
- Harlfinger D. and G. Prato (eds), Paleografia e codicologia greca. Atti del II Colloquio internazionale, Berlino-Wolfenbüttel, 17-21 ottobre 1983 (Alessandria, 1991).
- Hunger H., Schreiben und Lesen in Byzanz (Munich, 1989).
- La Paléographie grecque et byzantine, Paris 21-25 Octobre 1974, Colloques Internationaux du CNRS, 559 (Paris, 1977).
- Metzger B.M., Manuscripts of the Greek Bible: An Introduction to Greek Palaeography (New York-Oxford, 1981).
- Mioni E., Introduzione alla paleografia greca (Padua, 1973).
- Papaioannou S., 'Greek Palaeography and Byzantine Book Culture (4th-16th c. CE): A
- Perria L., Grafis. Per una storia della scrittura greca libraria (Rome 2011).
- Prato G. (ed.), I manoscritti greci tra riflessione e dibattito. Atti del V Colloquio Internazionale di Paleografia Greca, Cremona, 4-10 ottobre 1998, 3 vols (Florence, 2000).
- Thompson E.M., An Introduction to Greek and Latin Palaeography (Oxford, 1906; repr. 1975).
- Turner E.G., Greek Papyri: An Introduction (Oxford, 1986).
- Turyn A., Dated Greek Manuscripts in the Libraries of Great Britain (Washington, D.C., 1981).
- Wilson N.G., 'Greek Palaeography', in E. Jeffreys & al., The Oxford Handbook of Byzantine Studies (Oxford, 2008), 101-14.
- Wilson N.G., Medieval Greek Bookhands: Examples Selected from Greek Manuscripts in Oxford Libraries, 2 vols (Cambridge, MA, 1972/3; repr. 1995).
- Борис Л. Фонкич, Исследования по греческой палеографии и кодикологии: IV—XIX вв. Отв. ред. М. А. Курышева. Серия: Монфокоп. Вып. 3 (Москва: Рукописные памятники Древней Руси, 2014).

Literatura uzupełniająca

L. D. Reynolds, N. G. Wilson Skrybowie i uczeni, przeł. P. Majewski, WUW, Warszawa 2008.

Literatura podstawowa łacińska

Bischoff B., *Latin Palaeography: Antiquity and the Middle Ages*, Cambridge 1990.

Falęcki T., *Tablice do nauki czytania pisma neogotyckiego dla początkujących*, Kraków 2000. .

Gieysztor A., *Zarys dziejów pisma łacińskiego*, Warszawa 2009.

Górski K., *Neografia gotycka. Podręcznik pisma neogotyckiego XVI-XIX w.*, Warszawa 1978.

Lexicon Abbreviatarum, opr. Adriano Cappelli, Milano 1973

Marcos J.-J., *Short manual of Latin Paleography*, 5 ed., 2017.

Morison S., *Politics and script: Aspects of authority and freedom in the development of Graeco-Latin script from the sixth century B.C. to the twentieth century A.D.*, Oxford 1972.

Porębski S. A., *Paleografia łacińska. Podręcznik dla studentów*, Warszawa 2005.

Porębski S., *Paleografia łacińska*, Warszawa 1997.

Ricci R., "The Revolution of the Hand: Scripts and Manuscripts in Poggio Bracciolini's Florence." *MIn*, vol. 134, 2019, pp. S-193-S-214. *ProQuest*, <https://www.proquest.com/scholarly-journals/revolution-hand-scripts-manuscripts-poggio/docview/2350397043/se-2?accountid=11796>, doi:<http://dx.doi.org/10.1353/mln.2019.0067>.

Semkowicz W., *Paleografia łacińska*, wyd. 3, Kraków 2011.

Słowiński J., *Rozwój pisma łacińskiego w Polsce XVI - XVIII wieku*, Lublin 1992.

Thompson E.M., *An Introduction to Greek and Latin Palaeography* (Oxford, 1906; 1912; repr. 1975).

Materiały dostępne online będą omawiane w czasie zajęć.